

МІСЦЕ ЗЛОЧИНУ ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ РОЗБОЇВ, УЧИНЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІМИ

Місце злочину завжди має певне відношення до злочинця. Поняття «місце вчинення злочину» традиційно використовується в літературі в значенні місця події, що розуміють як ділянку місцевості (території, акваторії) або приміщення, будівля в межах якої було вчинено злочин чи знайдено його матеріальні наслідки [1, с. 4–6].

Місце розбійного нападу відіграє важливу роль при збиранні інформації про злочин, адже саме на безпосередньому місці вчинення злочину залишається більша частина матеріальних, та ідеальних слідів (свідки та очевидці події), які слідчий, зібравши, використовує як доказову базу в кримінальному провадженні. Інколи проаналізувавши місце нападу можна судити про можливості осіб, які вчинили цей злочин, їх фізичні та «професійні» навички, про психологічний стан в якому було вчинено злочин [2, с. 124]. Місця вчинення окремих видів злочинів є типовими. Отримана у встановленому законом порядку з місця вчинення злочину інформація, як правило, розглядається як прямі докази [3, с. 156].

Серед чинників, що обумовлюють вибір неповнолітніми злочинцями місця вчинення розбійних нападів, можна назвати: зручність для підготовки, реалізації та приховування конкретного способу нападу; можливість викрадення різних типів майна (грошових коштів, транспорту тощо); відносну малолюдність (у співвідношенні із часом нападу), що полегшує реалізацію злочинного задуму, ускладнює сприйняття факту нападу з боку третіх осіб, скорочує ймовірність появи небажаних свідків та ін.; зручність із злочинної точки зору залишення місця події. При виборі місця вчинення нападу злочинці віддають перевагу будинкам, розташованим на окраїні населених пунктів, об'єктам без охорони чи необладнаних сигналізацією, неосвітленим і безлюдним місцям, знайомій місцевості. Так, неповнолітній ОСОБА_4 24.03.2016 року, перебуваючи біля приміщення Вінницького вищого професійного училища № 11, умисно наніс ОСОБИ_5 два удари кулаком в область грудної клітини та в подальшому, погрожуючи пневматичним газобалонним пістолетом, моделі «POWERLINE 008», калібру 4,5 мм, відкрито заволодів його мобільним телефоном, чим завдав неповнолітньому ОСОБА_5, матеріальної шкоди на загальну суму 2 146 грн [4].

За даними Г. А. Чорнія розбійні напади, вчинені на житла громадян залежно від виду останніх, розподілялися наступним чином: приватні будинки – 22,5 %, квартири – 73,5 %, кімнати в готелях і гуртожитках – 2 %, дачні будівлі – 2 % [5, с. 7].

За даними вивчення кримінальних проваджень, ці злочини найчастіше вчинялись на малолюдних вулицях (27,5 % вивчених випадків), в помешканнях громадян (будинках, квартирах) (17,0 %), у внутрішніх дворах багатоквартирних будинків, провулках, тупиках, біля під'їздів, 14,0 %, поблизу нічних клубів, крамниць, кіосків, торгових павільйонів (12,0 %), у скверах, лісопаркових зонах відпочинку (10,5 %), під'їздах житлових будинків (6,5 %), на заміських автошляхах (5,0 %), автозаправних станціях, стоянках (4,0 %), у денних крамницях, кафе (3,5 %). Спостерігається тенденція до збільшення розбоїв, учинених неповнолітніми на об'єктах, що не охороняються, обладнані слабкими замикальними пристроями, не мають охоронної сигналізації (18,0 % кримінальних проваджень).

Як бачимо, переважна частина розбоїв вчиняється неповнолітніми у громадських місцях з низьким рівнем контрольованості, що можна пояснити ситуативністю вчинення цих злочинів та спонтанністю злочинної мотивації. Надання переваги прибудинковій території, пов'язано, з одного боку, із наявністю там місць, де неповнолітні зловмисники можуть непомітно підстерігати жертву і розраховувати на раптовість посягання, а з іншого боку, обмеженість простору на місці вчинення розбою підвищує вірогідність успішного досягнення злочинного результату і безперешкодного зникнення.

Окрім цього, очевидно існує зв'язок між місцем вчинення злочину та механізмом індивідуальної злочинної поведінки, плануванням та вчиненням розбою. Зокрема, при плануванні та підготовці злочинів неповнолітні беруть до уваги: оглядовість місця вчиненого злочину для оточуючих, замкнутість простору, що обмежує рух та маневри потенційної жертви, можливість безперешкодно покинути місце події після злочинного посягання.

Більшість розбійних нападів була вчинена в міській місцевості – 73,5 %, у населених пунктах сільської місцевості – 16,0 % і поза населеними пунктами – 10,5 %. Такий розподіл місць нападу досить зрозумілий, оскільки в містах зосереджена значна частина заможних людей, банків, фірм і підприємств, магазинів і складів. Крім того, велика кількість людей, які проживають в містах, інфраструктура міста створює найбільш сприятливі умови для приховування злочинів, насамперед, для таких корисливо-насильницьких, як розбої.

У сільській місцевості зосереджено меншу кількість грошових коштів, цінного майна, до того ж життєдіяльність жителя сільського населеного пункту постійно на виду, в зв'язку з чим, ці обставини обумовлюють вчинення меншої кількості розбоїв. Більш ніж у 63,0 % випадків такі злочини вчинялись неповнолітніми, які не були місцевими жителями, але в групі з місцевими жителями. При цьому, відомості про об'єкти посягання вони отримували від жителів даного населеного пункту або від його колишніх жителів чи осіб, які тимчасово проживали в ньому.

З позиції географічного розподілу досліджуваний вид злочинних діянь не знає обмежень - він присутній у будь-якій області, населеному пункті України.

В ході проведеного нами дослідження було встановлено, що більшість неповнолітніх злочинців проявляють схожість у виборі місця для вчинення чергових аналогічних розбійних нападів, що обумовлено типовим для них і в більшості випадках повторюваним способом вчинення цих злочинів.

Завершуючи розгляд місця вчинення злочину як елемента слідової картини розбоїв, учинених неповнолітніми, слід відзначити, що воно істотно впливає на слідчу ситуацію до початку розслідування. Наприклад, якщо місцем розбійного нападу є вулиці, двори, сквери, парки, автобусні зупинки, то зазвичай складається менш сприятлива ситуація, що характеризується браком інформації про особу неповнолітнього злочинця. Про злочинців, які вчинили посягання у під'їздах, квартирах, в навчальних закладах, потерпілі можуть повідомити важливіші відомості (місце навчання або роботи, проживання, ім'я, прізвище і т. ін.).

Список використаних джерел

1. Герасимов И. Ф. Криминалистическая классификация и особенности расследования преступлений в зависимости от места совершения преступных действий // Особенности расследования отдельных видов и групп преступлений. – Свердловск, 1980. – С. 4–6.

2. Оперук В. І. Методика розслідування розбійних нападів на банківські установи : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / В. І. Оперук. – Київ, 2010. – 223 с.
3. Ермолович В. Ф. Криминалистическая характеристика преступлений. – Минск : Амалфея, 2001. – 304 с.
4. Вирок Вінницького міського суду у Вінницькій області від 16 черв. 2016 р. Провадження № 1-кп/127/913/16. Справа №127/10669/16-к: reyestr.court.gov.ua/.
5. Чорній Г. О. Методика розслідування розбоїв з проникненням у житло : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Г. О. Чорній. – Харків, 1998. – 18 с.